

מדבר שקר תרחק

מצות בין אדם לחבירו

I. Is there a prohibition against *lying* in the Torah?

שמות פרק כג פסוק ז

מְדַבֵּר שֶׁקֶר תִּרְחֹק וְנָקִי וְצַדִּיק אֶל תִּהְרֹג כִּי לֹא אֶצְדִּיק רָשָׁע:

תלמוד בבלי מסכת שבועות דף ל עמוד ב

ת"ר:

מנין לדיין שלא יעשה סניגרון לדבריו? תלמוד לומר: + שמות כ"ג + מדבר שקר תרחק.

ומנין לדיין שלא ישב תלמיד בור לפניו? ת"ל: מדבר שקר תרחק.

מנין לדיין שיוודע לחבירו שהוא גזלן, וכן עד שיוודע בחבירו שהוא גזלן, מנין שלא יצטרף עמו? תלמוד

לומר: מדבר שקר תרחק.

מנין לדיין שיוודע בדין שהוא מרומה, שלא יאמר: הואיל והעדים מעידין, אחתכנו ויהא קולר תלוי

בצואר עדים? תלמוד לומר: מדבר שקר תרחק.

מנין לתלמיד שיושב לפני רבו ורואה זכות לעני וחוב לעשיר,

מנין שלא ישתוק? תלמוד לומר: + שמות כ"ג + מדבר שקר תרחק.

מנין לתלמיד שרואה את רבו שטועה בדין, שלא יאמר: אמתין לו עד שיגמרנו, ואסתרנו ואבננו משלי

כדי שיקרא הדין על שמי? ת"ל: מדבר שקר תרחק.

מנין לתלמיד שאמר לו רבו: יודע אתה בי שאם נותנין לי מאה מנה איני מבדה, מנה יש לי אצל פלוני

ואין לי עליו אלא עד אחד, מנין שלא יצטרף עמו? תלמוד לומר: מדבר שקר תרחק.

האי מדבר שקר תרחק נפקא?

הא ודאי שקורי קא משקר, ורחמנא אמר: + שמות כ' + לא תענה ברעך עד שקר!

אלא כגון דאמר ליה: ודאי חד סהדא אית לי, ותא אתה קום התם ולא תימא ולא מידי, דהא לא מפקת מפומך

שקרא, אפיל הכי אסור, משום שנאמר: מדבר שקר תרחק.

מנין לנושה בחבירו מנה, שלא יאמר: אטעננו במאתים כדי שיוודה לי במנה ויתחייב לי שבועה, ואגלגל

עליו שבועה ממקום אחר? תלמוד לומר: מדבר שקר תרחק.

מנין לנושה בחבירו מנה וטענו מאתים, שלא יאמר: אכפרנו בב"ד ואודה לו חוץ לבית דין, כדי שלא

אתחייב לו שבועה ולא יגלגל עלי שבועה ממקום אחר? תלמוד לומר: מדבר שקר תרחק.

מנין לשלשה שנושין מנה באחד, שלא יהא אחד בעל דין ושנים עדים כדי שיוציאו מנה ויחלוקו? ת"ל:

מדבר שקר תרחק.

מנין לשנים שבאו לדין, אחד לבוש סמרטוטין ואחד לבוש איצטלית בת מאה מנה, שאומרין לו: לבוש

כמותו או הלבישהו כמותך? ת"ל: מדבר שקר תרחק.

כי הוו אתו לקמיה דרבא בר רב הונא, אמר להו: שלופו פוזמוקייכו וחותרו לדינא.

מנין לדיין שלא ישמע דברי בעל דין (חבירו) קודם שיבא בעל דין חבירו? ת"ל: מדבר שקר תרחק.

מנין לבעל דין שלא יטעים דבריו לדיין קודם שיבא בעל דין חבירו? ת"ל: מדבר שקר תרחק.

רב כהנא מתני + שמות כ' + מלא תשא - לא תשיא. + יחזקאל י"ח + ואשר לא טוב עשה בתוך עמיו -

רב אמר: זה הבא בהרשאה,

ושמואל אמר: זה הלוקח שדה שיש עליה עסיקין.

רש"י עלי

לא יעשה סניגרון לדבריו - אם דן דין ולבו נוקפו לומר שהוא טועה לא יחזיק דבריו להביא ראיות להעמידם

שהוא בוש לחזור אלא לכל צדדים יחזור להוציא דין לאמיתו.

שלא ישב תלמיד בור לפניו - לישא וליתן בדין עמו שלא יטעהו.
שלא יצטרף עמו - ואע"פ שהעדות אמת.
מדבר שקר - שגורם לפסוק דין על פי שנים עדים ואין כאן אלא עד אחד.
שהוא מרומה - שלמד מתוך דברי עדים שאין עדותם אמת.
קולר - שלשלת העון.
ורואה זכות - ורבו החליף.
איני מבדה - משקר.
וקום התם - ושיהא סבור בעל דין שאתה בא להעיד ויודה אמת.
ואגלגל עליו שבועה - שאינו מודה לי במקצת ואשביענו על ידי גלגול או שבועת קרקעות שאין נשבעין עליהן אלא על ידי גלגול.
שלא יהא אחד בעל דין ושנים עדים - והם בעלי דין.
לבוש כמותו - שלא תגרום לנו לישא לך פנים או יסתתמו דברי שכנגדך מפני חשיבותך ואמר איך יאמינו בי בית דין על אדם חשוב כזה.
מדבר שקר תרחק - וכיון שאיש מריבו מסותם מעמיד זה את שקרו.
פוזמוקייכו - כמין אנפיליאות חשובים קלצונ"ש בלע"ז.
לא תשא - אזהרה למקבל.
קרי ביה לא תשיא - אזהרה לבעל דין.
שמע שוא - שהמטעים דבריו שלא בפני בעל דינו אינו בוש מדברי שקר.
ואשר לא טוב עשה - פסוק זה בספר יחזקאל.
זה הבא בהרשאה - ומתעבר על ריב לא לו ושמא הראשון נוח לו ונוח לפשרה יותר מזה שאינו יכול לעשות פשרה בממון אחרים.
שיש עליה עסיקין - עוררין כמו (בראשית כו) כי התעשקו עמו שמערערין על המחזיק בה וזה בא וקונה אותה ובוטח על חזקו שהוא איש זרוע.

תלמוד בבלי מסכת יבמות דף סה עמוד ב

אמר רבי אילעא משום ר' אלעזר בר' שמעון: כשם שמצוה על אדם לומר דבר הנשמע, כך מצוה על אדם שלא לומר דבר שאינו נשמע.
רבי אבא אומר: חובה, שנאמר: +משלי ט'+ אל תוכח לץ פן ישנאך הוכח לחכם ויאהבך.
וא"ר אילעא משום רבי אלעזר בר' שמעון: מותר לו לאדם לשנות בדבר השלום, שנאמר: +בראשית נ'+ אביך צוה וגו' כה תאמרו ליוסף אנא שא נא וגו'.
ר' נתן אומר: מצוה, שנאמר: +שמואל א' ט'+ ויאמר שמואל איך אלך ושמע שאול והרגני וגו'.
דבי רבי ישמעאל תנא: גדול השלום, שאף הקדוש ברוך הוא שינה בו, דמעיקרא כתיב: +בראשית י"ח+ ואדוני זקן, ולבסוף כתיב: ואני זקנתי.

רש"י מסכת יבמות דף סה עמוד ב

לומר דבר הנשמע - דכתיב (ויקרא יט) הוכח תוכיח להוכיח מי שמקבל הימנו.
אביך צוה - יעקב לא צוה אלא הם שינו מפני דרכי שלום.
איך אלך - וכתיב ויאמר ה' עגלת בקר תקח בידך ואמרת לזבוח וגו' הקב"ה צוה לשנות.
ואדוני זקן - שרה אמרה לשון בזוי וכשגלה הקב"ה הדבר לאברהם כתיב למה זה צחקה שרה וגו' ואני זקנתי ושינה הדבר מפני השלום.

דרך ארץ פרק שלום

ה - חזקיה אמר גדול הוא השלום, שבכל המסעות כתיב ויסעו ויחנו, נוסעין במחלוקת וחונין במחלוקת, ובזמן שבאו לסיני חנו חנייה אחת, ויחן שם ישראל, אמר הקדוש ברוך הוא הואיל ושנאו ישראל את המחלוקת ואהבו את השלום ונעשו חנייה אחת, עכשיו אתן להם את תורת. אדניה לא נהרג אלא בשביל שהיה בעל מחלוקת. ומותר לומר לשון הרע על בעל מחלוקת שכן נתן אומר לבת שבע ואני אבוא אחריך ומלאתי את דבריך. ואמר רבי כל השקרים אסורין, ומותר לשקר בשביל להטיל שלום בין אדם לחברו.

ו - אמר בר קפרא גדול השלום שכן מצינו שדברה תורה לשון בדאי כדי להטיל שלום בין אברהם לשרה, שנאמר ותצחק שרה בקרבה לאמר אחרי בלתי היתה לי עדנה ואדני זקן, ולבסוף כתיב ואני זקנתי.

ז - אמר בר קפרא גדול השלום שכן מצינו שדברו הנביאים לשון בדאי כדי להטיל שלום בין מנוח לאשתו, דמעיקרא כתיב הנה נא את עקרה ולא ילדת והרית וילדת בן, ולבסוף לא אידכר בה שם עקרה.

יז - רבן שמעון בן גמליאל אומר גדול הוא השלום שמצינו שדברו השבטים דברי בראות כדי להטיל שלום בין יוסף לאחיו שנאמר אביך צוה לפני מותו לאמר, ואין אנו מוצאין שצוה לו כלום.

יח - רבן שמעון בן גמליאל אומר גדול הוא השלום, שהרי אהרן הכהן לא נשתבח אלא בשביל השלום, שהיה אוהב שלום ורודף שלום, ומקדים שלום ומשיב שלום, שנאמר בשלום ובמישור הלך אתי, מה כתיב בתריה, ורבים השיב מעון, מלמד שכשהיה רואה שני בני אדם שונאין זה את זה, הולך אצל אחד מהם ואומר לו, למה אתה שונא לפלוני, כבר בא אלי לביתי ונשתטח לפני ואמר לי, חטאתי לפלוני, לך ופייס עלי, ומניח לזה והולך אצל השני ואומר לו כמו שאמר לראשון, והיה משים שלום ואהבה ורעות בין אדם לחברו, ועל זה נאמר ורבים השיב מעון. אמר ר' יהושע, הנביא נקרא מלאך, והחכם נקרא מלאך, הנביא נקרא מלאך שנאמר ויאמר חגי מלאך ה', והחכם נקרא מלאך שנאמר כי מלאך ה' צבאות הוא, יכול יהא כהן עם הארץ תלמוד לומר ותורה יבקשו מפיהו.

II. In Reviewing the following biblical narrative passages from the book of Genesis, each of which involves some form of *lying*, it is possible to discern a paradigm for forms of lies, for motives of lies and for relative permissibility or impermissibility of lies?

בראשית פרק ג פסוק א

והנחש הנה ערום מפל חית השדה אשר עשה יקנוק אלהים ויאמר אל האשה אף כי אמר אלהים לא תאכלו מפל עץ הנהן:

בראשית פרק ג פסוק ג

וימפרי העץ אשר בתוך הנהן אמר אלהים לא תאכלו ממנו ולא תגעו בו פן תמתו:

בראשית פרק ג פסוק ד

ויאמר הנחש אל האשה לא מות תמתו:

בראשית פרק ג פסוק ה

כי ידע אלהים כי ביום אכלכם ממנו ונפקחו עיניכם והייתם כאלהים ידעי טוב ורע:

בראשית פרק ד פסוק ט

ויאמר יקנוק אל קין אי הגבל אחיך ויאמר לא ידעתי השמר אחי אנכי:

בראשית פרק יב פסוק יג

אמרי נא אחתי את למען ייטב לי בעבורך והייתה נפשי בגלגלך:

בראשית פרק כ פסוק ב

ויאמר אברהם אל שרה אשתו אחתי הוא וישלח אבימלך מלך גרר ויקח את שרה:

בראשית פרק יח פסוק יג

ויאמר יקנוק אל אברהם למה זה צחקה שרה לאמר האף אמנם אלד ואני זקנתי:

בראשית פרק יח פסוק טו

ותכחש שרה לאמר לא צחקתי כי גראה ויאמר לא כי צחקתי:

בראשית פרק כב פסוק ח

וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֱלֹהִים יְרָאָה לֹו הַשָּׁה לַעֲלֶה בְּנִי וְיִלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו:

בראשית פרק כז פסוק יג

וַתֹּאמֶר לוֹ אִמּוֹ עָלֵי קַלְלָתְךָ בְּנִי אֵךְ שָׁמַע בְּקִלְי וְלָךְ קַח לִי:

בראשית פרק כז פסוק יט

וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל אָבִיו אֲנֹכִי עֵשָׂו בְּכַרְךָ עֲשִׂיתִי כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ אֵלַי קוּם נָא שָׁבָה וְאֶכְלָה מִצִּידִי בַעֲבוּר תִּבְרַכְנִי נַפְשֶׁךָ:

בראשית פרק כט פסוק כה

וַיְהִי בַבֶּקֶר וַהֲנִה הוּא לֵאמֹר אֶל לָבֶן מַה זֹאת עֲשִׂיתָ לִי הֲלֹא בְרַחֵל עֲבַדְתִּי עִמָּךְ וְלָמָּה רַמִּיתָנִי:

בראשית פרק לא פסוק לה

וַתֹּאמֶר אֶל אָבִיהָ אֵל יְחַר בְּעֵינַי אֲדֹנָי כִּי לֹא אוֹכַל לְקוּם מִפְּנֵיךָ כִּי דָרְךָ נָשִׁים לִי וַיִּחַפֵּשׂ וְלֹא מָצָא אֶת הַתִּרְפִּים:

בראשית פרק לג פסוק יד

יַעֲבֹר נָא אֲדֹנָי לְפָנַי עֲבַדוּ וְאֲנִי אֶתְנַהֲלָה לְאִטִּי לְרַגְלֵי הַמְּלֹאכָה אֲשֶׁר לְפָנַי וְלְרַגְלֵי הַיְלָדִים עַד אֲשֶׁר אָבָא אֶל אֲדֹנָי שְׁעִירָה:

בראשית פרק לד

(יג) וַיַּעֲנֵנוּ בְּנֵי יַעֲקֹב אֶת שְׁכֵם וְאֶת חֲמוֹר אָבִיו בְּמִרְמָה וַיִּדְבְּרוּ אֲשֶׁר טִמְאָה אֶת דִּינָה אַחֲתָם:
(יד) וַיֹּאמְרוּ אֲלֵיהֶם לֹא נוֹכַח לַעֲשׂוֹת הַדָּבָר הַזֶּה לְתַת אֶת אַחֲתָנוּ לְאִישׁ אֲשֶׁר לוֹ עָרְלָה כִּי חֲרָפָה הוּא לָנוּ:
(טו) אֵךְ בְּזֹאת נֹאוֹת לָכֶם אִם תִּהְיוּ כְּמוֹנוּ לְהַמְלֵל לָכֶם כָּל זָכָר:
(טז) וַנִּתְּנוּ אֶת בְּנֵיתֵינוּ לָכֶם וְאֶת בְּנֵיתֵיכֶם נִקַּח לָנוּ וַיִּשְׁבְּנוּ אֶתְכֶם וַהֲיִינוּ לְעַם אֶחָד:

בראשית פרק לז פסוק לב

וַיִּשְׁלְחוּ אֶת כְּתֻבַּת הַפְּסִים וַיְבִיאוּ אֶל אָבִיהֶם וַיֹּאמְרוּ זֹאת מִצְאָנוּ הַכֶּר נָא הַכְּתֻבַּת בְּנֶךָ הוּא אִם לֹא:

בראשית פרק לח פסוק יא

וַיֹּאמֶר יְהוָה לְתַמָּר כְּלַתּוֹ שְׁבִי אֶלְמָנָה בֵּית אָבִיךָ עַד יִגְדַּל שְׁלָה בְּנִי כִּי אָמַר פֶּן יָמוֹת גַּם הוּא כְּאָחִיו וַתִּלְךְ תַּמָּר וַתִּשָּׁב בֵּית אָבִיהָ:

בראשית פרק לח פסוק יז

וַתִּסַּר בְּגָדֵי אֶלְמָנוּתָהּ מֵעַלֶּיהָ וַתַּכְסַּב בַּצִּעִיף וַתַּתְּעַלֶּף וַתִּשָּׁב בְּפֶתַח עֵינַיִם אֲשֶׁר עַל דָּרְךָ תִּמְנַתָּה כִּי רָאִתָּה כִּי גָדַל שְׁלָה וְהוּא לֹא נִתְּנָה לוֹ לְאִשָּׁה:

בראשית פרק לח פסוק טו

וַיְרָאָה יְהוָה וַיַּחֲשֶׁבֶה לְזוֹנָה כִּי כִסְתָה פָּנֶיהָ:

בראשית פרק לט

(יד) וַתִּקְרָא לְאִנְשֵׁי בֵּיתָהּ וַתֹּאמֶר לָהֶם לֹאמַר רְאוּ הֵבִיא לָנוּ אִישׁ עֵבְרִי לְצַחֵק בְּנוֹ בָּא אֵלַי לְשָׁכַב עִמִּי וַאֲקָרָא בְּקוֹל גְּדוּל:

(טו) וַיְהִי כְשִׁמְעוּ כִּי הִרִימֹתִי קוֹלִי וַאֲקָרָא וַיַּעֲזֹב בְּגָדוֹ אֶצְלִי וַיִּנָּס וַיִּצֵּא חֲחוּצָה:

(טז) וַתִּנַּח בְּגָדוֹ אֶצְלָהּ עַד בּוֹא אֲדֹנָיו אֶל בֵּיתוֹ:

(יז) וַתִּדְבַּר אֵלָיו כַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה לֹאמַר בָּא אֵלַי הַעֲבֹד הָעֵבְרִי אֲשֶׁר הֵבִאתָ לָנוּ לְצַחֵק בִּי:

(יח) וַיְהִי כַּהֲרִימִי קוֹלִי וַאֲקָרָא וַיַּעֲזֹב בְּגָדוֹ אֶצְלִי וַיִּנָּס חֲחוּצָה:

בראשית פרק מב

(ט) וַיִּזְכֹּר יוֹסֵף אֶת הַחֲלֹמוֹת אֲשֶׁר חָלַם לָהֶם וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם מְרַגְלִים אַתֶּם לְרֹאוֹת אֶת עֲרוֹת הָאָרֶץ בְּאֵתְכֶם:

(י) וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו לֹא אֲדֹנָי וַעֲבַדְיָךְ בָּאוּ לְשִׁבְרֵי אֶכְלֵ:

(יא) כִּלְנוּ בְּנֵי אִישׁ אֶחָד נַחֲנוּ כְּנִים אֲנַחֲנוּ לֹא הָיוּ עֲבַדְיָךְ מְרַגְלִים:

(יב) וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם לֹא כִּי עֲרוֹת הָאָרֶץ בְּאֵתְכֶם לְרֹאוֹת:

(יג) וַיֹּאמְרוּ שְׁנַיִם עֶשְׂרֵי עֲבַדְיָךְ אַחִים אֲנַחֲנוּ בְּנֵי אִישׁ אֶחָד בְּאָרֶץ כְּנָעַן וַהֲנִה הִקְטַן אֶת אָבִינוּ הַיּוֹם וַהֲאֶחָד אֵינָנוּ:

(יד) ויאמר אלהם יוסף הוא אשר דברתי אלכם לאמר מרגלים אתם:
(טו) בואת תבחנו חי פרעה אם תצאו מזה כי אם בוא אחיכם הקטן הנה:
(טז) שלחו מכם אחד ויקח את אחיכם ואתם האסרו ויבחנו דבריכם האמת אתכם ואם לא חי פרעה כי מרגלים אתם:
(יז) ויאסף אתם אל משמר שלשת ימים:

בראשית פרק מד פסוק ב

ואת גביעי גביע הכסף תשים בפי אמתחת הקטן ואת כסף שברו ויעש כדבר יוסף אשר דבר:

בראשית פרק מד פסוק יב

ויחפש בגדול החל ובקטן כלה וימצא הגביע באמתחת בנימן:

בראשית פרק נ

(טו) ויראו אחי יוסף כי מת אביהם ויאמרו לו ישטמנו יוסף והשב ישיב לנו את כל הרעה אשר גמלנו אתו:
(טז) ויצו אל יוסף לאמר אביד צנה לפני מותו לאמר:
(יז) כה תאמרו ליוסף אנא שא נא פשע אחיד וחסאתם כי רעה גמלוך ועתה שא נא לפשע עבדי אלהי אביד ויבד יוסף בדברים אליו:

III. Is there any other religious drive in opposition to *Lying* and *Truth*?